

Ե Ն Ո Ք Ա Վ Ա Ն

Գլուղը գտնվում է Իջևանից 6 կմ հյուսիս-արևելք, Թալա գետակի ձախ ափի լեռնալանջին: Թալայի ձորն այս մասում գահավեժ է, գրեթե ուղղահայաց, ժալռագագաթների հարթության վրա ընկած է գլուղը: Պատմական աղբյուրներում գլուղի մասին տեղեկություններ չեն պահպանվել, սակայն նրա շրջակայքում եղած տարրեր հուշարձանները վկայում են, որ հնում Թալա գետակի ափերը ես խիստ բնակեցված են եղել: Ներկայումս գլուղում և մերձակայքում կան հետևյալ հուշարձանները.

ա. Եկեղեցի-մառառք գտնվում է գլուղի հարավային ծալրին, ձորի եզրին: Շարված է կիսամշակ որձաքարի բեկորներով և կրաշաղխով: Ծածկը թաղակապ է՝ երկթեք կտուրով: Մուտքը արևմտյան պատից է, նրա շրջանակի հարթված երեսներին գծագրված են պարզ խաչեր: Պատերը ներսից սվաղված են կրաշաղխով, որի վրա նշմարվում են սևաներկ որմնանկարների մնացորդներ: Եկեղեցու շուրջը, մինչև ձորի եզրերը տարածվում է պատմական գերեզմանոցը, որը ժամանակամերձ է եկեղեցուն: Եկեղեցու մուտքից 10 մ արևելք, մի սեղանաձև կիսամշակ տապանաքարի հարթ մակերեսին քանդակված է պարզ գավազան և երկտող արձանագրություն, որը եղծված է: Առաջին տողի վրա հաղիվ նշմարվում են Թաթու, իսկ երկրորդի վրա՝ ԹՎԻՍ ՌԻ:

բ. Եկեղեցի Օգոստոսյան, գտնվում է գլուղից մոտ 17 կմ արևմուտք, նույնանուն հանդամասում, մի լայն բացատի մեջ, գետակի ձախ ափին: Շինված է որձաքարի տարբեր մեծությունների բեկորներով: Եռանավ բաղնիքային նման շենք է, ներսից 11×7 մ չափերի: Ներսում կան չորս սրբատաշ կլոր սյուներ, որոնց վրա հենվող կամարները գոտկում են եկեղեցու ծածկը՝ ստեղծելով երեք նավեր: Արևելյան խորանի երկու կողմերում կան մեկական ավանդատներ: Հյուսիսային ավանդատան մուտքի ճակատին ագուցված է կապտագույն քարից մի խաչքար՝ հեծյալի բարձրաքանդակով: Եկեղեցու արևմտյան մուտքի երկու կողմերում կանգնեցված են երկու խաչքարեր, որոնցից հարավայինի երեսին նույնպես քանդակված է զինավառ հեծյալ: Եկեղեցուց մի քանի մետր արևելք, գետնի մեջ խրված մի կանգուն թևավոր խաչ կա, որը, հավանաբար, XII—XIII դարերի է: Շուրջը տարածվում է ընդարձակ գերեզմանոցը՝ XIX—XX դարերի անգարդ տապանաքարերով:

գ. Աստվածածին Եկեղեցին գտնվում է գլուղից մեկ կմ հարավ, ձորի մեջ, գետակի ձախ ափի մի բլրակի վրա: Փոքր չափերի շենք է (4×3 մ), շարված տարբեր մեծությունների հանքաքարի բեկորներով: Գլխավոր խորանը՝ ցածր բեմով, արևելքից է, սրա հյուսիսային կողմում, եկեղեցու հատակագծից դուրս, նրան կցված է միակ՝ հյուսիսային ավանդատունը՝ դեպի բեմը բացվող մուտքով: Եկեղեցու շրջակայքում կան բազմաթիվ տապանաքարեր ու անարձանագիր խաչարձաններ, սակայն մշակման եղանակով եկեղեցուն ժամանակամերձ (XIII դար): Հավանաբար հնում գլուղը տեղավորված է եղել այս ձորում, այդ են ցույց տալիս դուղատեղիի բնակարանների ավերակները, որոնք տարածվում են առավելապես եկեղեցուց արևելք ու հարավ: Շենքի ճակատներին ագուցված են խաչքարերի քանդակազարդ բեկորներ:

Արձանագրությունը փորագրված է հյուսիսային ավանդատան մուտքի երկարավուն ճակատաքարի երեսին, շղագրի և բոլորագրի տառերով, անսովոր տառաձևերով: Այս տեսակետից հատկապես ուշագրավ են վ, ա, պ, լ ա, և գրերը, որոնք հազվադեպ նմուշներ են հայ վիմագրության մեջ:

Առաջին շարքում.. ես՝ Ածայտուր եզնեցի զԼուսերին զայգին.., վկայված է ե(է) նախահա-
վելվածի անհարկի կիրառություն՝ բազմավանկ բայածևի հետ առաջին դեմքում (սպասելի էր
զնեցի). իրողությունը, ինչպես նշել ենք, հաճախ է դիտվում միջին դարերի վիմագրերում ու ձե-
ռագրերի հիշատակարաններում, և վկայում է, որ նրա նշանակությունը այդ ժամանակներում
այլևս չէր գիտակցվում: Ածայտուր անձնանվան մեջ յնունպես անհարկի է գործածված և պարզում
է այդ գրի ուղղագրության վիճակը միջնադարում (յ կարող էր գրվել հին ուղղագրության հետևու-
թյամբ, բայց չարտասանվել): ԶԼուսերին զայգին, զ նախդիրը կրկնված է:

2—3-րդ շարքերում, որ զնել ին պարոնաց կամակցութեամբ..., զնելին, զնել էին (<զնեալ
էին), բալի անցյալի վաղակատար ժամանակի խոսակցական ձևն է, որ կա ներկայումս մի քանի
խոսվածքներում (Արարատյան, Ղարաբաղի, Լոռու և այլն): Նշված կապակցությունը պետք է
հասկանալ որ զնել էին պարոնաց կամակցութեամբ:

5-րդ շարքում նվիրատուի մոր անունը Տիրոցմայր է (ետուն իմ մայրն՝ Տիրոցմայրն), որը
տրական հոլովում օրինաչափորեն դարձել է Տիրոցմայրն: Հազվադեպ իգ. անձնանուն, որը կազմվել
է Տիրոց ար. անվան և մայր բառի հարադրությունով:

257. ԵՆՈՔԱՎԱՆ. Աստվածածին եկեղեցի, գյուղից մեկ կմ հարավ, Թալա գե-
տակի ձախ ափին կառուցված փոքրիկ եկեղեցու միակ՝ հարավային ավանդատան
մուտքի ձակատակալ երկարավուն քարին, անկանոն շղագրով, 8 տող.

ՅՈՒՍՈՅՆ ԿՅ ԵՍ ԱԾԿԱՌՈՒՐ ԷԳՆԵԿԻ ՉԼՈՒՍԵՐԻԷ
ՉԱԳԻՆՆԱԲԱՍԱՂԻՐ ՈՐԴՈՂՆ ՈՐ ԳՆԵԼԻՆ
ՊԱՐՈՒԱՅ ԿԱՄԱԿՑՈՒԹԸ ՊԱՐՈՆ ՍԳԻԸՆԾ
ԱՎԵՑԻ ՍԲԱԾԱԾԵՆԻՍ Է ՄԻԱԲԱՆՔՍ ԵՍ
ՈՒՆ ԻՄՄԱԼՐԻՆ ՄԻՐՈԳՄԱԼՐԻՆ. Կ. ԶԱՄ
ՄԱԷ Դ ՍԲՍԳՍԻՆ ԿԱՄԱՐԻ ԷՔՆ ԱՐՃՆԻՆՆԱՅ
ՄՏԱԵԼՉԱԿՅՉԱՅԳԻՆ ՉՈՎԱԶԷ ՅԺԸ ՏԱՂ
ԹԻՍ ԸԽ

ՅՈՒՍՈՎՆ ԱՅ, ԵՍ՝ ԱՄՏՈՒԱԾԱՅՏՈՒՐ ԷԳՆԵՑԻ ԶԼՈՒՍԵՐԻՆ|ԶԱԳԻՆ ՅԱԲԱՍԱ՝ ՅԻՐ
ՈՐԴՈՑՆ, ՈՐ ԳՆԵԼ ԻՆՊԱՐՈՆԱՅ ԿԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՄԻՐ ՊԱՐՈՆ ՍՄԱՐԳՄԻԻ: ԸՆԾԱՅԵՑԻ
ՍԲ ԱԾԱԾԵՆԻՍ, ԵԻ ՄԻԱԲԱՆՔՍ ԵՏՈՒՆ ԻՄ ՄԱՐԻՆ՝ ՏԻՐՈՑՄԱՐԻՆ .Ա. ԺԱՄ ԻՂ՝ ՏԱ-
ԻՆԻ ՍԲ ՍՄԱՐԳՍԻՆ: ԿԱՏԱՐԻԶՔՆ ԱՐՃՆԻՆ ՅԱՅ: ՈՐ ՀԱՆԵԼ ԶԱՆԱՅ ԶԱԳԻՆ,

ՆԶՈՎԱԾ Է ՅԺԸ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑՆԴ: ԹՎ.ԻՍ ԶԽ (1291):